

використання першої щодо другого (тут концептуально з'ясується роль і місце контент-аналізу в системі зовнішньої політики); по-друге, через виокремлення двох груп передумов, виконання яких необхідне для успішного запровадження методу до арсеналу аналітичної служби зовнішньополітичного відомства: *нормативно-методичні* — розроблення методичних матеріалів контент-аналітичних досліджень, вироблення нормативно-правової бази їх здійснення; *організаційно-технологічні* — формування мережі контент-аналітичних досліджень. Слід також визначити процедури й механізми використання методу в зовнішньополітичній практиці.

Практичний ефект від застосування методу контент-аналізу в зовнішньополітичній практиці України полягатиме в одержанні ефективного засобу вивчення громадської думки щодо тих чи інших нагальних питань зовнішньої політики, ступеня суспільної підтримки певного зовнішньополітичного курсу (наприклад, євроатлантичного) і т. ін. У цьому суто прикладному аспекті система контент-аналізу стане однією зі з'єднувальних ланок між державою та громадянським суспільством, офіційною та народною дипломатією — свого роду зворотним зв'язком і засобом взаємокорекції. Ще більшого практичного значення метод контент-аналізу набуває в рамках процесу політичного реформування українського суспільства. У цьому випадку контент-аналіз є одним з найефективніших засобів вивчення ставлення громадськості до тих чи інших проектів реформування національної політики. Існує гостра практично-політична потреба в розробці — на підставі вже наявних технологій та новосформованої теоретико-методологічної бази — окремих прикладних контент-аналітичних систем для аналізу найнагальніших проблем зовнішньої та внутрішньої політики.

С. Кононенко,

кандидат політичних наук

ПОЛІТИЧНИЙ ДЕТЕРМІНІЗМ НАРИС ТЕОРІЇ ВЛАДИ

Суспільство має владне походження і владну природу — постає з "первинного вибуху" влади, підтримується її структурами, розвивається її зусиллями. Війни й революції, розпади

й об'єднання, кризи й конфлікти започатковують соціальні біографії, визначають історичні долі, окреслюють суспільні структури. Стихія влади, породивши суспільство, поволі приборкується, трансформуючись в інструмент порядкотворення, знаряддя політики. Однак приборкання ніколи не буває остаточним, загроза дезінтеграції владного — кризи, конфлікти, війни, тобто загроза протистояння та сутички носіїв влади не умиротворених, не соціалізованих суспільством через політичну систему не зникає цілком. Влада є і джерелом хаосу, і джерелом порядку, проте вона завжди є джерелом, витокком. Із владного хаосу народжується впорядкований універсум суспільства, надаючи владного значення кожній події суспільного життя, котра неминує або підриває, або зміцнює владу.

Влада поліморфна, виявляє себе по-різному й розгортає послідовність проявів у стадії владного циклу. Передусім влада постає й витлумачується як потенціал, ресурс, спроможність. Влада є також винятковою матерією, специфічним предметом політичної взаємодії, об'єктом розподілу й перерозподілу. Нарешті, влада — це інструмент політики, знаряддя порядкотворення та управління.

Упродовж власного циклічного розгорнення, влада поступово виявляє себе як ресурс (потенціал), матерія (винятковий предмет політичної взаємодії), інструмент (політичне знаряддя порядкотворення). Владний цикл, з погляду соціології, полягає в поступовій соціалізації влади, її перетворенню з ресурсу на інструмент політики. Головним соціалізуючим чинником є політична система, яка зникає чи модифікується разом із початком нового циклізму, тобто поверненням влади до початкової, ресурсної форми. Вимальовується схематична послідовність владного циклу: конфронтація (зіткнення владних потенціалів) — умиротворення (узгодження певного розподілу влади й частковий перерозподіл через переговори) — впорядкування (порядкотворча інструменталізація влади політичною системою). Влада витворює суспільство, структурно розподіляється, перетворюється на інструмент суспільного порядку.

Влада складає "кістяк" і "двигун" суспільства. Владний поліморфізм розгортається в тристадійну послідовність циклу влади, який є визначально-стрижневим для соціуму загалом та його підсистем (культурної, економічної, правової) зокрема. Кожна стадія владного циклу започатковує й корелює з відповідною стадією культурного, економічного, правового життя.

Тристадійність владного циклу не є жорстокою наступністю трьох проявів влади. Ідеться про періодичну перевагу одного з них у загальній ситуації співприсутності та співпрояву. Влада водночас (більшою чи меншою мірою) є і ресурсом, і матерією, і знаряддям. Перевага одного з проявів не виключає інші.

Початок владного циклу є початковою фазою існування суспільства. "Первинний вибух влади" породжує соціум, визначаючи власними характеристиками характер "новонародженого" суспільства, уся наступна історія якого буде історією перетворення отриманого "владного імпульсу". Надпотужні, структуротворчі "вибухи" влади започатковують життєвий цикл соціуму, що неминуче завершується його зникненням і народженням із хаосу владного протистояння наступного суспільного витвору. Менші "вибухи" породжують коротші цикли, які не руйнують соціальні структури, а розгортаються в їх межах. Зміна партій і лідерів при владі (шляхом виборів чи переворотів та без руйнації базових структур соціуму) започатковує короткий або малий владний цикл, який відповідає аналогічним циклам в економіці. Його будова подібна до будови тривалого та структурного: "первинний вибух" влади (зіткнення партій) — облаштувальні та погоджувальні переговори між сторонами протистояння (розподіл і перерозподіл влади через міжпартійні або парламентські переговори, зокрема, розподіл міністерських посад) — формування владної ієрархії як політичного інструменту порядкотворення в усталеному суспільстві.

Наскрізна динаміка владного циклу є стрижнем соціальної еволюції, підтверджуючи і утверджуючи власною доконаністю (виконанням усіх трьох стадій) довершеність суспільства. Повноцінний соціум постає з хаосу владної конфронтації, умиротворюється впродовж постконфронтаційного розподілу й перерозподілу влади, отримує ефективну, соціалізовану владну вертикаль.

Стадії владного циклу є етапами трансформації харизми. Життєвий цикл суспільства розгортається між спалахом харизми та її згасанням. Потужний харизматичний вибух породжує могутній соціум, що існує впродовж тривалого історичного проміжку часу. Суспільство, котре не мало при витоках соціотворчого джерела харизми, або ще не народилося, або вже не народиться. Соціотворчою є та владна конфронтація, котра

породжує героїв, ідеали, віру, тобто є джерелом харизми. Нове суспільство формується за зразками, сформованими боротьбою влад і боротьбою за владу. Соціум твориться героями воєн та революцій, а не самими війнами та революціями, що не більш, ніж руйнівні спалахи насильства, привабливі винятково для патологічних типів.

Остання стадія владного циклу полягає в соціалізації влади політичною системою, її перетворенні на інструмент порядкотворення. Сформованість системи політики свідчить про приборкання владних відносин, їхнє підпорядкування і включення в суспільні.

Існування політики обумовлено двома імперативами усталеного суспільства — імперативом управління та імперативом порядкотворення. Суспільство можливе лише за умови керованості й впорядкованості. Управління й порядок потрібні всьому суспільству, здійснюючись свідомо (доцільно) в інтересах усіх. Отож і політика є універсально-ціннісною суспільною діяльністю, перебуваючи понад соціальними поділами та потребами окремих верств, груп, осіб. Загальносуспільний характер мети політики зумовлює зорієнтованість політичної дії на цінності, що поділяються всім соціумом. Політика як у практично-дієвому, так і ціннісно-мотиваційному вимірах є діяльністю в інтересах усіх. Груповий егоїзм диктатури класу чи індивідуальний егоїзм особистісної деспотії однаково суперечать базовому принципу політики, котра, навіть здійснюючись окремими людьми чи верствами, має максимально відповідати загальносуспільним інтересам.

Оскільки політика здійснюється в інтересах усього суспільства, то її базовою передумовою є складність останнього. Гомогенні соціуми (якщо такі взагалі можливі) не потребують окремої політичної системи, і якщо вони цілковито не ізольовані, то матимуть винятково зовнішню політику. Соціальна гетерогенність породжує політичні відносини, адже кожен із сегментів може перетворитися, за відсутності порядку й управління, на суб'єкт владного протистояння, владної конфронтації.

Попри різний конкретно-історичний зміст, цінності політики мають сталу (уніфіковану) форму, обумовлену їхньою універсальністю, загальносуспільністю.

Будь-яке суспільство турбується за безпеку, добробут, справедливість. Отож і політична ціннісна система формально (безвідносно до конкретно-історичного змісту) стосується безпеки, добробуту, справедливості.

Гарантування безпеки є першим і головним, що вимагається від політики. У разі невиконання цієї вимоги, суспільство руйнується, залишаючи по собі *"bellum omnium contra omnes"*. Прагнення убезпечити себе спонукає людей (за Гоббсом) об'єднуватися в соціум. Гарантування безпеки є першою умовою, головним виправданням, нижньою (критичною) межею політичного — "межею Гоббса".

Гарантувавши безпеку, політика має забезпечити добробут. Ідеться про політичні дії, спрямовані на соціальний захист, економічний правопорядок, технологічний розвиток та економічне зростання, тобто всі ті царини, прогрес яких не досягається винятково розвоєм економіки. Гарантування добробуту становить серединну межу — нормальності й добробуту. Дж. Локк вважав прагнення захистити власність і прибуток (загалом — добробут) головною спонукою до створення суспільства. Таким чином, наступною після нижньої, порогової "межі Гоббса" (межі безпеки), є серединна межа "нормальності" — "межа Локка".

Найвищою цінністю політики є справедливість — це найвища межа політичних відносин, межа досконалості. Суспільство, як форма мирного співіснування, уможлиблюється спільною та ефективною концепцією справедливості, котру всі поділяють і на ґрунті котрої можливе задоволення потреб різних суспільних груп.

Політична сфера — мінлива й невизначена. Вона виникає навколо й завдяки владним відносинам, що через свій творчоруйнівний потенціал потребують фактора соціалізації, яким і є політика. Царина політичного приборкує владу, вмішуючи її в себе, долучаючи до універсального, загальносуспільного. В усталеному суспільстві влада втрачає власну логіку, котра підмінюється логікою всього соціуму — влада "розкладається" (суб'єкт, об'єкт, ресурс, насильство) і знову "збирається", але вже на загальносуспільних засадах. Лише таким чином вона може стати знаряддям порядкотворення. У своїй неприборканій формі влада є і метою, і знаряддям.

Політична царина є тією окремою (автономною) суспільною сферою, яка стосується всіх і функціонує в інтересах усіх.

Тому й корупцією в політиці є діяльність всупереч базовому в автономізуючому принципу цієї царини — використання влади в приватних, а не загальносуспільних інтересах. Потреби окремих суспільних груп можуть збігатися з потребами всього соціуму, проте підмінити їх — ніколи.

Наскрізна динаміка владного циклу є стрижнем соціальної еволюції, підтверджуючи й утворюючи власною доконаністю (виконанням усіх трьох стадій) довершеність суспільства. Повноцінний соціум постає з хаосу владної конфронтації, умиротворюється впродовж постконфронтаційного розподілу та перерозподілу влади, отримує ефективну, соціалізовану владну вертикаль.

Первинно й початково світова політика є владно-силовою взаємодією між національними могутностями, і тут беззастережно панує пріоритет безпеки. У межах цієї (по суті, владно-силової) "нуклеарної сфери" держави (передусім великі держави та об'єднання — союзні чи інтеграційні) постають "атомами" влади. Вони змагаються й кооперуються, беручи до уваги лише потреби безпеки, діючи винятково в площині безпеки, підпорядковуючи весь свій національний потенціал безпековому надпріоритету.

"Нуклеарна сфера" є "альфою й омегою" суспільних і, зокрема, міжнародних відносин. Суспільство розгортається з цієї первинної владно-силової сфери і до неї ж згортається у ритах соціального життя та циклах відтворення. Вихід за межі "нуклеарної сфери" — її розвиток у складно-диференційований соціум — відбувається внаслідок ускладнень відносин у самій цій сфері. Мова йде про перетворення "нуклеарних" (безпеково-одномірних і владно-силових) відносин на відносини (ідеологічно, економічно, технологічно й культурно) багатомірні, багаторівневі, багатоакторні, загалом складні. Внутрішнє ускладнення "нуклеарної сфери" призводить до нашарування над нею вже не винятково владно-силових і безпекових суспільних шарів. Таким чином, унаслідок ускладнення "нуклеарних" відносин виникає складно-диференційоване міжнародне суспільство. Можливість такого соціотворчого розгорнення через ускладнення "нуклеарної сфери" закладена в багатоконпонентній природі (теоретичній та емпіричній) "національної могутності". У цьому сенсі ускладнення "нуклеарної" взаємодії полягає в рівному задіянні більшої (якщо не всіх) кількості компонентів "національної могутності".